

Narkomanijos prevencija, sveikatos priežiūra bei narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolė tarp vaikų ir jaunimo

(teisiniu aspektu)

Narkotinės ir psichotropinės medžiagos (jų gausa), šių medžiagų vartojimas (eksperimentatoriai, narkomanai), neteisėti veiksmai su šiomis medžiagomis (teisės pažeidimai, nusikaltimai), teisinės, fizinės ir socialinės pasekmės (atsakomybė, sveikatos žalojimas, socialinis diskomfortas) – tai dažniausiai girdimos ir vartojamos sąvokos šiuolaikinėje visuomenėje, kai siekiama apibūdinti pavojingą visuomenei reiškinį – narkomaniją ir ją sąlygojančius veiksnius.

Informacinių šaltinių gausa, jų pateikimo būdai ir formos gali padėti įvertinti, suprasti ir pasmerkti tokį reiškinį, tačiau valstybė privalo visuomenėje sukurti tokias bendro elgesio taisykles, kurios būtų ir gairėmis, ir nurodymais, ir rekomendacijomis, kaip sumažinti ir įveikti atsiradusias narkomanijos pasekmes, idealiausia – užkirsti joms kelią.

Šis teisės aktų rinkinys ir bendra jo analizė (cituojami Vaiko teisių konvencijos straipsniai, susiję su teisės aktais) palengvins socialinių pedagogų ir darbuotojų švietėjišką-ugdomąją veiklą, siekiant visapusiškai analizuoti narkomanijos prevencijos ir narkotikų kontrolės klausimus.

Valstybės politika ir strategija

Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, įskaitant teises, administracines, socialines ir šviečiamąsias, kad apsaugotų vaikus nuo neteisėto narkotinių priemonių ir psichotropinių medžiagų, kaip jos apibrėžtos atitinkamose tarptautinėse sutartyse, vartojimo ir neleistų panaudoti vaikų tokias medžiagas neteisėtai gaminant ir pardavinėjant

- **Lietuvos Respublikos nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas** (Žin., 1997, Nr. 2-16)

Šio įstatymo nuostatose numatyta, kad viena iš svarbiausių ilgalaikių valstybinių nacionalinio saugumo stiprinimo programų yra **Narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencija**.

- **Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 „Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“** (Žin., 2003, Nr. 32-1318)

Gausėjant su narkotikais susijusių nusikaltimų, aštrėjant narkomanijos ir su ja susijusioms socialinėms bei sveikatos apsaugos problemoms, prioritetas dėmesys skiriamas nusikaltimų, susijusių su narkotikais, kontrolei bei prevencijai. **Keliami šie uždaviniai:** tobulinti visuomenės švietimą, informavimą apie narkotikų pavojingumą, socialinius, medicininius, teisinius pa-

darinius, ypač rūpintis vaikų ir jaunimo švietimu bei sveikatos apsauga, propaguoti sveiką gyvenimo būdą (63.6 p.).

- **Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. IX-1569 „Dėl Vaiko gerovės valstybės politikos koncepcijos patvirtinimo“** (Žin., 2003, Nr. 52-2316)

Šioje koncepcijoje numatyti vaiko gerovės įgyvendinimo siekiai, tarp kurių vaikui turi būti užtikrinama gera sveikatos priežiūra. Daug dėmesio skiriama vaiko sveikatinimo programoms. Tam kuriamos ir įgyvendinamos nacionalinės strategijos ir programos, **padedančios užkirsti kelią žalingų įpročių atsiradimui, alkoholio, narkotinių ir toksinių medžiagų vartojimui**.

- **Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. liepos 4 d. nutarimas Nr. IX-1700 „Dėl Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų nuostatų“** (Žin., 2003, Nr. 71-3216)

Valstybinės švietimo strategijos 2003–2012 metų priemonėse numatyta, kad **užtikrinamas švietimo plėtotės efektyvumas ir darna**, todėl mokyklose, įgyvendinančiose bendrojo lavinimo ir profesinio mokymo programas, turi būti vykdomos socialinės rizikos vaikams skirtos pedagoginės ir socialinės programos (11 p. 7 pap.).

Narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo prevencija

Valstybės dalyvės įsipareigoja teikti vaikui tokią apsaugą ir globą, kokios reikia jo gerovei, atsižvelgdamos į jo tėvų, globėjų ar kitų asmenų, atsakančių už jį pagal įstatymą, teises ir pareigas, ir tam tikslui imasi atitinkamų teisinių ir administracinių priemonių

- **Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymas** (Žin., 2007, Nr. 80-3214)

Šio įstatymo tikslas – sukurti vaiko teises ir teisėtus interesus bei visuomenės saugumo poreikius atitinkančią ir vaiko, turinčio elgesio sutrikimų, socializacijai, ugdymui bei socialinės, pedagoginės, psichologinės, specialiosios pedagoginės, informacinės arba kitos pagalbos teikimui skirtą vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių sistemą, kuri padėtų vaikui įveikti susiformavusį ydingą elgesį, išsiugdyti prasmingo individualaus ir visuomeninio gyvenimo sampratą.

Vaikui minimalios ir vidutinės priežiūros priemonės skiria savivaldybės, kurioje vaikas gyvena, administracijos direktorius. Vaikui vidutinės priežiūros priemonė skiriama, gavus teismo leidimą (9 str.).

Vaiko atstovai pagal įstatymą, teritorinė policijos įstaiga, mokykla ir Vaiko teisių apsaugos tarnyba turi teisę kreiptis į vaiko nuolatinės ar gyvenamosios vietos savivaldybės administracijos direktorių, prašydami, kad savivaldybės administracijos direktorius skirtų vaikui minimalios priežiūros priemonę arba

kreiptųsi į teismą dėl leidimo skirti vaikui vidutinės priežiūros priemonę (10 str.).

Savivaldybės administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupės paskirtis – koordinuoti socialinio ugdymo, reabilitacijos, prevencijos ir kitų prevencinių programų įgyvendinimą savivaldybėje, tarpinstitucinį bendradarbiavimą, teikiant metodinę, informacinę, konsultacinę ir dalykinę pagalbą mokyklų prevencinio darbo grupėms (11 str.).

Savivaldybės administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupė sudaroma iš teritorinės policijos įstaigos, Vaiko teisių apsaugos tarnybos, socialinių paslaugų, švietimo, sveikatos ir kitų institucijų, dalyvaujančių prevencinėje veikloje, atstovų. Savivaldybės administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupės veikia pagal savivaldybės administracijos direktoriaus patvirtintą darbo reglamentą.

Savivaldybės administracijos prevencinio darbo koordinavimo grupė:

1) surenka informaciją, būtiną priimti sprendimui dėl minimalios ar vidutinės priežiūros priemonių vaikui skyrimo, pateikia ją savivaldybės administracijos direktoriui ar jo įgaliotam asmeniui, dalyvauja posėdžiuose dėl minimalios ar vidutinės priežiūros priemonių vaikui skyrimo;

2) koordinuoja socialinio ugdymo, reabilitacijos, prevencijos ir kitų programų įgyvendinimą savivaldybėje;

3) koordinuoja tarpinstitucinio bendradarbiavimo prevencinio darbo srityje įgyvendinimą savivaldybės teritorijoje ir mokyklų prevencinio darbo grupių veiklą;

4) teikia metodinę ir konsultacinę paramą prevenciniam darbui organizuoti mokyklose ir numato priemones, kartu su policijos, sveikatos priežiūros, vaiko teisių apsaugos, pedagoginėmis psichologinėmis tarnybomis įtraukdama į prevencinio darbo organizavimą verslo atstovus, konfesines ir vietos bendruomenes, nevyriausybinės organizacijas, vaikų atstovus pagal įstatymą, politikus, visuomenės veikėjus;

5) kaupia ir analizuoja savivaldybės teritorijoje veikiančių mokyklų, kitų institucijų informaciją teisės pažeidimų, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, smurto, nusikalstamumo ir kitais klausimais;

6) vertina, kaip vykdomos prevencinės priemonės švietimo, sveikatos, socialinių paslaugų įstaigose, rūpinasi prevencinio darbo veiksmingumu ir teikia ataskaitą savivaldybės administracijos direktoriui;

7) teikia siūlymus savivaldybės administracijos direktoriui ar jo įgaliotam asmeniui dėl vaiko minimalios ar vidutinės priežiūros priemonių tobulinimo.

Vaikų Socializacijos centras – apskrities viršininko ar apskrities viršininko kartu su Lietuvos Respublikos juridiniais ar fiziniiais asmenimis įsteigta bendrojo lavinimo mokykla, vykdanči vaiko vidutinę priežiūrą, pradinio, pagrindinio ir vidurinio ugdymo ir/ar pirminio profesinio mokymo programas, taip pat vaiko laikinąją globą (rūpyba).

- ▶ **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2007 m. lapkričio 19 d. įsakymas ISAK-2243 „Dėl Vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros priemonių poreikio savivaldybėse ir apskrityse tyrimo kriterijų aprašo patvirtinimo“** (Žin., 2007, Nr. 123-5050)

Savivaldybių institucijos, ištyrusios vaiko minimalios priežiūros priemonių poreikį savivaldybėse pagal nustatytus šiame įsakyme kriterijus, imasi veiksmų Lietuvos Respublikos vaiko minimalios ir vidutinės priežiūros įstatymo nuostatomis įgyvendinti.

Valstybės dalyvės skatina formuoti principus, padedančius apginti vaiką nuo jo gerovei kenkiančios informacijos ir medžiagos

- ▶ **Lietuvos Respublikos nepilnamečių apsaugos nuo neigiamo viešosios informacijos poveikio įstatymas** (Žin., 2009, Nr. 86-3637)

Šis įstatymas nustato viešosios informacijos, kuri daro neigiamą poveikį nepilnamečių psichikos sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi, kriterijus, jos skleidimo tvarką, taip pat šios informacijos rengėjų, skleidėjų ir jų dalyvių, žurnalistų bei jų veiklos priežiūrą atliekančių institucijų teises, pareigas ir atsakomybę.

Pagal šį įstatymą neigiamą poveikį nepilnamečių psichikos sveikatai, fiziniam, protiniam ar doroviniam vystymuisi darančia laikoma viešoji informacija:

<...> kuria palankiai vertinamas priklausomumas nuo narkotinių, toksinių, psichotropinių medžiagų, tabako ar alkoholio, taip pat kitų medžiagų, kurios vartojamos arba gali būti vartojamos svaiginimosi tikslais, skatinamas jų vartojimas, gamyba, platinimas ar įsigijimas;

<...> kai patariama, kaip pasigaminti, įsigyti ar naudoti sprogmenis, narkotines ar psichotropines medžiagas, kitus gyvybei ar sveikatai pavojingus dalykus.

Valstybės dalyvės imasi visų reikiamų priemonių, kad padėtų fiziškai ir psichologiškai atsistatyti ir socialiai reintegruoti vaikui, tapusiam bet kokie pobūdžio nesirūpinimo, išnaudojimo, piktnaudžiavimo; kankinimo ar kitokio žiauraus, nežmoniško arba orumą žeminančio elgesio ar baudmės; ginkluotų konfliktų auka

Visuomenės informavimo priemonėse draudžiama skleisti neigiamą poveikį nepilnamečių vystymuisi darančią informaciją, susijusią su asmens duomenimis:

1) kai, siejant su nusikalstama veika ar kitais teisės pažeidimais, skelbiami nuo teisėsaugos institucijų ar teismo nesislapančio įtariamojo padarius nusikalstamą veiką, kaltinamojo, nužeistojo ar nuo nusikalstamos veikos arba kitų teisės pažeidimų nukentėjusio nepilnamečio (aukos) asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;

2) kai skelbiami save sužalojusio ar mėginusio tai padaryti, nusižudžiusio ar mėginusio nusižudyti nepilnamečio asmens duomenys, pagal kuriuos galima nustatyti jo asmens tapatybę;

3) kuria, pateikiant duomenis apie nepilnamečių, žeminamas jo orumas ir/ar pažeidžiami jo interesai;

4) kai, piktnaudžiaujant nepilnamečių pasitikėjimu ir nepatyrimu, neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuomonės ir vertinimai;

5) kai neigiamų socialinių reiškinių kontekste pateikiamos nepilnamečių nuotraukos ar filmuota medžiaga apie juos, jei pagal tai galima nustatyti jo asmens tapatybę.

Valstybės dalyvės siekia padėti priimti įstatymus, įvesti atitinkamą tvarką, steigti organus ir įstaigas, tiesiogiai susijusias su vaikais, kurie laikomi pažeidusiais baudžiamuosius įstatymus, kaltinami arba pripažįstami kaltais dėl jų pažeidimo

- ▶ **Lietuvos Respublikos užimtumo rėmimo įstatymas** (Žin., 2009, Nr. 86-3638)

Šis įstatymas nustato darbo ieškančių asmenų užimtumo rėmimo sistemos teisinius pagrindus, jos tikslą, uždavinius, užimtumo rėmimo politiką įgyvendinančių institucijų (įstaigų) funkcijas, užimtumo rėmimo priemonių įgyvendinimo ir darbo rinkos paslaugų teikimo organizavimą ir finansavimą.

Pagal šį įstatymą darbo rinkoje papildomai remiamais laikomi asmenys:

<...> priklausomi nuo narkotinių, psichotropinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų, baigę psichologinės socialinės ir/ar profesinės reabilitacijos programas (4 str. 1 d. 11 p.).

Kad elgesys su vaiku nepakenktų jo interesams, padėčiai ir atitiktų nusikaltimo pobūdį, reikia būti numačius priežiūrai įstaigose alternatyvią priežiūrą, globos ir vadovavimo tvarką, konsultacines paslaugas, bandomojo laikotarpio skyrimą, auklėjimą, mokymą bei profesinį rengimą ir kt.

- ▶ **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. vasario 21 d. nutarimas Nr. 220 „Dėl Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos ir Probacijos sistemos Lietuvoje koncepcijos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo“** (Žin., 2007, Nr. 27-989)

Vienas iš pagrindinių baudžiamosios justicijos Lietuvoje trūkumų – dažnas ir ilgalaikis laisvės atėmimo baudmės taikymas. **Probacija** – baudžiamosios atsakomybės realizavimo (bausmės vykdymo atidėjimo, lygtinio atleidimo nuo laisvės atėmimo baudmės prieš terminą ir lygtinio paleidimo iš pataisos įstaigų) forma, taikoma nusikaltimą padariusiam asmeniui kaip lygtinio pobūdžio alternatyva paskirtai laisvės atėmimo bausmei ir vykdoma, taikant nuteistojo priežiūrą ir teikiant jam socialinę paramą. **Socialinė parama nuteistajam** – visuma socialinių, ekonominių, teisinių ir organizacinių priemonių, kuriomis siekiama atkurti arba sustiprinti nuteistojo, kuriam paskirta probacija, socialinio bendravimo gebėjimus, jo ir visuomenės santykius.

Šioje koncepcijoje pateikta esama baudžiamosios politikos būklė, probacijos taikymo principai ir tikslas, uždaviniai, siekia-

mi rezultatai bei pateikiamas priemonių planas šiai koncepcijai įgyvendinti.

► **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1070 „Dėl Nepilnamečių justicijos 2009–2013 metų programos patvirtinimo“** (Žin., 2009, Nr. 110-4664)

Šios programos tikslas – sukurti optimalų nepilnamečių justicijos sistemoje veikiančių institucijų tinklą su būtinomis organizacinėmis, techninėmis priemonėmis ir bendradarbiavimo ryšiais, sustiprinti nepilnamečių interesų apsaugą tiek administraciniame, tiek baudžiamajame procesuose.

Šios programos uždaviniai: užtikrinti nepilnamečių justicijos pareigūnų ir kitų specialistų kvalifikacijos kėlimą, nuolatinį mokymą; sustiprinti nepilnamečių interesų apsaugą baudžiamajame procese, pagerinti baudžiamosios justicijos administravimą; sukurti aiškią ir veiksmingą nepilnamečių, grįžusių iš laisvės atėmimo vietų ir vaikų socializacijos centrų, resocializacijos sistemą; plėtoti psichosocialines ir socialines paslaugas visose nepilnamečių justicijos sistemos institucijose ir nepilnamečių minimalios ir vidutinės priežiūros sistema; atlikti nuoseklius nepilnamečių justicijos mokslinius tyrimus, teikti mokslines rekomendacijas, kaip tobulinti nepilnamečių justicijos sistemą; suderinti tarpusavyje ir su kitais teisės aktais, tarptautinių teisės aktų reikalavimais nepilnamečių administracinę justiciją reguliuojančius materialines ir procesines teisės aktus, pagal juos nepilnamečiams taikomų priemonių ir jas taikančių institucijų sistemą; informuoti visuomenę nepilnamečių justicijos klausimais.

► **Kalėjų departamento direktoriaus 2009 m. liepos 1 d. įsakymas Nr. V-163 „Dėl Darbo su nepilnamečiais, esančiais pataisos inspekcijų įskaitoje, metodinių rekomendacijų patvirtinimo“** (Žin., 2009, Nr. 84-3561)

Šios metodinės rekomendacijos skirtos pataisos inspekcijų pareigūnams padėti užtikrinti efektyvesnę teismo nuosprendžių (nutarčių) vykdymą nepilnamečiams, kryptingiau orientuoti individualų auklėjimą ir socialinį darbą su nepilnamečiais, esančiais pataisos inspekcijų įskaitoje.

Pataisos inspekcijos turėtų padėti nepilnamečiams spręsti socialines problemas, formuoti socialinius įgūdžius integruotis į aktyvų, prasmingą ir visavertį visuomenės gyvenimą, skatinti mokytis, įsigyti specialybę ir pan.

Kviečiant atvykti į pataisos inspekciją asmenį iki 18-os metų, turi būti kviečiami ir jo tėvai ar kiti teisėti atstovai. Pirmasis pokalbis su asmeniu iki 18-os metų turi vykti, dalyvaujant jo tėvams ar kitiems teisėtiems atstovams. Jei tėvai ar kiti teisėti atstovai pirmojo pokalbio metu nedalyvauja, su jais pataisos inspekcijos pareigūnas privalo susitikti ne vėliau kaip per vieną mėnesį nuo asmens iki 18-os metų įrašymo į įskaitą.

Jei teismas nepilnamečių įpareigoja mokytis, tęsti mokslą arba dirbti, pataisos inspekcijos pareigūnas imasi priemonių padėti nepilnamečiui įvykdyti šį įpareigojimą ir kontroliuoja šio įpareigojimo vykdymą, gaudamas įpareigojimo vykdymą patvirtinančius dokumentus iš mokyimo įstaigos arba darbdavio, taip pat ne rečiau kaip kartą per 3-is mėnesius lankydamasis nepilnamečio mokymosi ar darbo vietoje.

► **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2003 m. gruodžio 17 d. įsakymas Nr. A1-207 „Dėl Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinių rekomendacijų patvirtinimo“** (Žin., 2004, Nr. 9-254)

Darbo su socialinės rizikos šeimomis metodinės rekomendacijos skirtos specialistams, organizuojantiems ir vykdančioms socialinį darbą su socialinės rizikos šeimomis.

Socialinės rizikos šeima – tai šeima, kurioje narių bendradar-

biavimas ir emocinis bendravimas yra sutrikę ir kurios neigiama aplinka neskatina sveiko ir produktyvaus asmenybės augimo ir vystymosi. Tokios šeimos nesugeba tenkinti vaiko emocinių ir fizinių reikių, be to, bendravimo būdas tokiose šeimose itin apriboja vaiko galimybes išreikšti poreikius ir jausmus. Vaikai, augantys tokiose šeimose, turi labai žemą savęs vertinimą, nesitiki, kad jų poreikiai yra svarbūs ir gali būti patenkinti, neturi tinkamų socialinių įgūdžių (II.2 p.).

Paprastai išskiriami šie socialinės rizikos šeimų tipai: vienas arba abu tėvai turi žalingų įpročių ar kompulsijų (neįveikiamų potraukių) – vartoja kvaišalus <...> (II.3 p.).

Socialinė pagalba: emocinė – išklausymas, emocinis palaikymas, atjauta, pastangų įvertinimas; informacinė – informacijos šaltinių nurodymas, konkrečios informacijos apie tai, kur kreiptis, kokia parama gali būti suteikta, kokie yra pagalbos būdai, kokios paslaugos ir kokiomis sąlygomis gali būti teikiamos, suteikimas; realios situacijos įvertinimas – padėti šeimai suprasti, kokia yra reali jų buitinė ekonominė padėtis; nuostatų, jausmų, vertybių įvertinimas – padėti šeimai įvertinti realią psichologinę situaciją; konkreti finansinė parama, pagalba, atliekant konkrečius darbus – apsipirkimas, skalbimas, mokesčių mokėjimas, nuvežimas pas gydytoją ir kt. (III.8 p.).

Psichoterapija gali būti individuali vaikams ir <...> šeimai, grupinė, skirta spręsti konkrečias šeimoje kylančias problemas, „gydyti“ traumas ir/arba asmenybei augti (IV.12.3 p.).

Psichologinė pagalba: telefono pagalbos linijos, krizių centrai patyrusiesiems smurtą, praradusiesiems būstą, psichologinis konsultavimas vaikų ir suaugusiųjų individualiai ir/ar grupėje, psichologinė pagalba smurto ar savižudybės liudininkams, krizių intervencijos komandos, šeimos/sutuoktinių konsultavimas, tarpusavio paramos grupės (III.8 p.).

► **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2006 m. liepos 28 d. įsakymas A1-212 „Dėl Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašo patvirtinimo“** (Žin., 2006, Nr. 86-3373)

Socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, apskaitos savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje) tvarkos aprašas nustato socialinės rizikos šeimų, auginančių vaikus, įrašymo į apskaitą, išbraukimo iš apskaitos ir apskaitos duomenų tvarkymo, naudojimo ir saugojimo tvarką savivaldybės Vaiko teisių apsaugos tarnyboje (skyriuje).

Savivaldybės administracijos padalinys, atsakingas už socialinių paslaugų planavimą, paslaugų organizavimo administravimą ir bendrųjų socialinių paslaugų bei socialinės priežiūros kokybės kontrolę, gavęs informaciją apie tai, kad šeima įrašyta į socialinės rizikos šeimų apskaitą:

1) organizuoja šeimos socialinių paslaugų poreikio nustatymą;

2) pagal nustatytą šeimos socialinių paslaugų poreikį skiria socialines paslaugas vaikui ir šeimai;

3) užtikrina paslaugų teikimą šeimai ir vaikui;

4) apie šeimai ir vaikui teikiamas paslaugas raštu informuoja Vaiko teisių apsaugos tarnybą;

5) periodiškai vertina teigiamus pokyčius šeimoje ir sprendžia dėl paslaugų poreikio pokyčio;

6) raštu teikia siūlymus Vaiko teisių apsaugos tarnybai dėl šeimos, kuriai teikiamos paslaugos, išbraukimo iš socialinės rizikos šeimų apskaitos ar kitų poveikio priemonių taikymo šeimai (11 p.).

Valstybės dalyvės rūpinasi, kad tiek už vaikų globą ar apsaugą atsakingos įstaigos, tarnybos ir organai, ypač saugumo, sveikatos apsaugos sritys, jų darbuotojų skaičius bei tinkamumas, tiek kompetentinga jų priežiūra atitiktų kompetentingų organų nustatytas normas

► **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2001 m. gruodžio 14 d. įsakymas Nr. 1667 „Dėl Socialinio pedagogo kvalifikacinių reikalavimų ir pareiginių instrukcijų patvirtinimo“**
(Žin., 2002, Nr. 24-896)

Šiame įsakyme patvirtintose socialinio pedagogo pareiginėse instrukcijose ir kvalifikaciniuose reikalavimuose numatytos socialinių darbuotojų teisės ir pareigos, vertybinės nuostatos, apibrėžtas jų veikos organizavimas ir turinys, socialinių pedagogų funkcijos. Pvz., socialinis pedagogas: vertina ir padeda spręsti problemas, susijusias su įvairiais vaikams kylančiais sunkumais (pagrindinių vaiko reikmių tenkinimo, saugumo užtikrinimo), dirba su vaikais, priklausomais nuo alkoholio, narkotinių medžiagų, patiriančiais seksualinį ir fizinį išnaudojimą, vykdo saviraiškos ir saviaktualizacijos, mokymosi motyvacijos, lankomumo, užimtumo, emocijų ir elgesio bei kitų problemų sprendimo prevencines programas (IV.9 p.).

► **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2003 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. ISAK-1880 „Dėl Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdinių nuostatų“**
(Žin., 2004, Nr. 10-277)

Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos pavyzdiniai nuostatai (toliau – Nuostatai) skirti savivaldybių biudžetinių pedagoginių psichologinių tarnybų pagrindiniam tikslui, uždaviniams, funkcijoms ir darbo organizavimui reglamentuoti.

Savivaldybės pedagoginės psichologinės tarnybos uždaviniai:

- kuo anksčiau įvertinti asmens specialiuosius ugdymosi poreikius, psichologines, asmenybės ir ugdymosi problemas, padėti jas išspręsti, surasti jam optimalią ugdymo vietą ir formą (II.7.1 p.);
- padėti mokykloms užtikrinti kokybišką specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčių mokinių ugdymą (II.7.3 p.);
- konsultuoti specialiųjų ugdymosi poreikių, psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų turinčius asmenis, jų tėvus (globėjus, rūpintojus) <...> psichologinių, asmenybės ir ugdymosi problemų prevencijos bei jų sprendimo klausimais, mokinius – jų polinkių ir gabumų klausimais (III.12 p.).

► **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2004 m. rugsėjo 17 d. įsakymas Nr. ISAK-1462 „Dėl teisės pažeidimų, mokyklos nelankymo, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto ir nusikalstamumo prevencijos“**
(Žin., 2004, Nr. 145-5281)

Šis įsakymas mokyklų vadovus įpareigoja:

- integruoti į mokyklos ugdymo turinį mokytojų, socialinių pedagogų, psichologų, visuomenės sveikatos specialistų, klasės auklėtojų organizuojamą **Narkotinių medžiagų, alkoholio bei tabako vartojimo prevencijos kursą** apie narkotinių medžiagų, alkoholio bei tabako žalą žmogaus sveikatai ir visuomenei, siekiant ugdyti mokinių gyvenimo įgūdžius, atsparumą žalingiems įpročiams, plėtojant darbą su šeima;
- sudaryti sąlygas tobulinti administracijos, mokytojų, psichologų, socialinių pedagogų, klasių auklėtojų ir kitų asmenų, dirbančių su vaikais, kvalifikaciją narkotinių medžiagų vartojimo, ŽIV/AIDS, smurto, prievartos, savižudybių, nusikalstamumo ir kitais prevencinio darbo klausimais;
- užtikrinti, kad narkomanijos, ŽIV/AIDS, prievartos, smurto, nusikalstamumo ir kitoms prevencinėms programoms įgyven-

dinti būtų naudojama Švietimo ir mokslo ministerijos rekomenduota literatūra bei vaizdinės priemonės;

- sustiprinti Tabako kontrolės įstatymo (Žin., 1996, Nr. 11-281; 2003, Nr. 117-5317), Alkoholio kontrolės įstatymo (Žin., 1995, Nr. 44-1073; 2004, Nr. 47-1548), Narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymo (Žin., 1998, Nr. 8-161) laikymąsi mokyklose, kad mokiniai, pedagogai ir kiti asmenys nevartotų ir neplatintų tabako, alkoholio, narkotinių bei psichotropinių medžiagų.

► **Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. gruodžio 30 d. įsakymas Nr. ISAK-2695 „Dėl Neformaliojo vaikų švietimo koncepcijos patvirtinimo“**
(Žin., 2006, Nr. 4-115)

Šioje koncepcijoje apibrėžiami neformaliojo vaikų švietimo tikslai, uždaviniai, principai, ugdymo objektas, ugdomos kompetencijos, rezultatas, ugdymo proceso organizavimas, sistema, finansavimas bei numatomos priemonės šiai sampratai įgyvendinti.

Šioje koncepcijoje vienas iš neformaliojo vaikų švietimo uždavinių yra spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai-ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos, integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas.

► **Lietuvos policijos generalinio komisaro 2009 m. gruodžio 1 d. įsakymas Nr. 5-V-893 „Dėl Viešosios policijos prevencijos padalinio specialisto (nepilnamečių reikalų policijos pareigūno) tarnybinės veiklos aprašo patvirtinimo“**
(2009, 145-6476)

Nepilnamečių reikalų policijos pareigūno tarnybinės veiklos aprašas reglamentuoja tokio specialisto tarnybinę veiklą, organizuojant ir vykdant **vaikų nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų**, smurto prieš vaikus, prostitucijos, **narkotinių ir kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevenciją**, nepilnamečių įrašymo į policijos profilaktinę įskaitą ir išrašymo iš jos, taip pat darbo su šiais ir policiją dominančiais vaikais, nepilnamečių reikalų policijos pareigūnų bendradarbiavimo su kitais policijos padaliniais ir suinteresuotomis institucijomis tvarką.

Šiame apraše nustatyta, kad nepilnamečių reikalų policijos pareigūnai dirba teritoriniu principu. Prižiūrimąją teritoriją įsakymu nustato apskrities vyriausiojo policijos komisariato ar policijos komisariato vadovas. Joje turi gyventi ne daugiau kaip 3 tūkstančiai vaikų. Nustatant teritorijos ribas, būtina atsižvelgti į jos ypatumus (mokymo įstaigų skaičių, vaikų susibūrimo vietas, pramogų centrus, turgavietes ir pan.).

► **Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008 m. gegužės 7 d. įsakymas Nr. 1V-167 „Dėl Vaikų socialinės aplinkos duomenų rinkimo, analizės ir vertinimo metodikos patvirtinimo“**
(Žin., 2008, Nr. 57-2160)

Vaikų socialinės aplinkos duomenų rinkimo, analizės ir vertinimo metodika nustato socialinės aplinkos duomenų rinkimo, analizės ir vertinimo vaikų nusikalstamumo požiūriu bei vertinimo rezultatų paskelbimo tvarką. Renkami šie metiniai statistiniai duomenys savivaldybių ir šalies lygiu: <...> duomenys, apibūdinantys nusikalstamumo rizikos veiksnius – duomenys apie alkoholio, narkotinių ir psichotropinių medžiagų vartojimą.

Vaikų ir paauglių sveikatos priežiūra, rehabilitacija ir socialinė reintegracija

► Lietuvos Respublikos narkologinės priežiūros įstatymas (Žin., 1997, Nr. 30-711)

Visi sveikatos priežiūros specialistai privalo informuoti pacientus ir visuomenę apie: 1) psichiką veikiančių medžiagų vartojimo pasekmes žmogaus sveikatai, šeimai ir visuomenei; 2) efektyvias priemones, kurių galima imtis, kad sumažėtų psichiką veikiančių medžiagų daroma žala; 3) narkologinių ligonių, asmenų, piktnaudžiaujančių psichiką veikiančiomis medžiagomis, sveikatos priežiūros galimybes (13 str. 3 d. 1-3 p.).

Visuomenės sveikatos ugdymą narkologinės priežiūros srityje atlieka tam akredituotos visuomenės sveikatos priežiūros įstaigos. Įgyvendinant visuomenės sveikatos mokymą narkologinės priežiūros srityje, ypatingas dėmesys turi būti skiriamas moksleiviams, studentams, supažindinant juos su psichiką veikiančių medžiagų žala sveikatai ir ūkiui, su sveikatai palankios aplinkos, sveikos gyvensenos formavimu (21 str. 1-2 d.).

► Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymas (Žin., 1995, Nr. 53-1290)

Šis įstatymas nustato psichikos ligonių teises, jų apribojimo atvejus ir tvarką. Įstatyme numatyta nuostata, kad valstybė turi sudaryti sąlygas psichikos ligoniams ugdyti, padėti jiems įgyti darbo įgūdžių, persikvalifikuoti, prisitaikyti prie visuomenės gyvenimo ir į jį grįžti, iki šios dienos buvo daugiau formali. Formali lieka ir įstatymo pagrindu savivaldybėse kuriamų psichikos sveikatos komisijos bei psichikos sveikatos centrų veikla. Pastarosios institucijos turėtų spręsti sergančiųjų priklausomybės ligomis sąlygų sveikimui sudarymo bei jų įgyvendinimo klausimus, siejant juos su socialinės pagalbos klausimais.

Valstybės dalyvės pripažįsta vaiko teisę naudotis tobiliausiomis sveikatos sistemos paslaugomis ir ligų gydymo bei sveikatos atstatymo priemonėmis. Valstybės dalyvės rūpinasi, kad nė vienam vaikui nebūtų atimta teisė naudotis tokiomis sveikatos apsaugos sistemos paslaugomis

► Lietuvos Respublikos pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas (Žin., 2009, Nr. 145-6425)

Šis įstatymas nustato paciento teises ir pareigas, paciento atstovavimo ypatumus, paciento skundų nagrinėjimo ir žalos, padarytos jo sveikatai, atlyginimo pagrindus.

Šis teisės aktas nustato tam tikrus teisinius ypatumus nepilnamečių atžvilgiu kaip antai: **pacientui nuo 16-os metų** sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos tik su jo sutikimu, išskyrus būtinosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus, kai pacientas negali savo valios išreikšti pats. **Pacientui iki 16-os metų** sveikatos priežiūra teikiama tik su jo atstovų sutikimu, išskyrus būtinosios medicinos pagalbos paslaugų teikimo atvejus. Sveikatos priežiūros specialistai visais atvejais turi parinkti tokius diagnostikos ir gydymo metodus, kurie labiausiai atitiktų nepilnamečio interesus, atsižvelgdami pirmiausia į nepilnamečio, taip pat į jo atstovų valią. Jeigu yra nesutarimų tarp paciento iki 16-os metų ir jo atstovų, diagnostikos ir gydymo metodus parenka gydytojų konsiliumas, atsižvelgdamas į nepilnamečio interesus.

Šis įstatymas nustato ir nenumatytus ypatingus atvejus, kada nepilnamečių interesus turi užtikrinti sveikatos priežiūros specialistas (gydytojas ir gydytojų konsiliumas) kaip antai: kai sveika-

tos priežiūra turi būti teikiama **pacientui nuo 16-os metų**, kuris negali būti laikomas gebančiu protingai vertinti savo interesus, ir nėra (paciento nuo 16-os metų sutuoktinio, sugyventinio (partnerio)) vieno iš paciento tėvų (įtėvių) arba atstovo pagal įstatymą, arba jie atsisakė būti atstovais, arba nėra galimybių su jais susisiekti taip greitai, kaip tai būtina, ar gauti jų informacija pagrįstą sutikimą laiku, sprendimą dėl pacientui teiktinos sveikatos priežiūros ir jos masto, alternatyvos pasirinkimo priima sveikatos priežiūrą teikiantis gydytojas, o prirėikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais. Kai sveikatos priežiūra turi būti teikiama **pacientui iki 16-os metų** ir nėra vieno iš tėvų (įtėvių), globėjo, rūpintojo arba nėra galimybių su jais susisiekti taip greitai, kaip tai būtina, ar gauti jų sutikimą laiku, sprendimą dėl pacientui teiktinos sveikatos priežiūros masto, alternatyvos pasirinkimo priima sveikatos priežiūrą teikiantis gydytojas, o prirėikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais. Dėl **paciento iki 16-os metų**, kurio tėvai vengia atlikti atstovo pagal įstatymą funkcijas ir kuriam nėra nustatyta laikinoji globa ar rūpyba, kai nepilnamečio paciento tėvai (įtėviai) tarpusavyje nesutaria dėl sveikatos priežiūros masto, sprendimus dėl teiktinos sveikatos priežiūros masto, alternatyvos pasirinkimo priima gydantis gydytojas, o prirėikus – gydytojų konsiliumas, išimtinai vadovaudamasis paciento interesais. Įstatymai gali nustatyti, kada šioje dalyje nurodytais atvejais būtinas teismo leidimas. Dėl tokio leidimo į teismą kreipiasi sveikatos priežiūros įstaiga arba nepilnamečio paciento atstovas pagal įstatymą.

Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko teisę turėti tokias gyvenimo sąlygas, kokių reikia jo fiziniams, protiniams, dvasiniams, doroviniams ir socialiniams vystymuisi

► Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas (Žin., 2006, Nr. 17-589)

Šis įstatymas apibrėžia socialinių paslaugų sampratą, tikslus ir rūšis, reglamentuoja socialinių paslaugų valdymą, skyrimą ir teikimą, socialinės globos įstaigų licencijavimą, finansavimą, mokėjimą už socialines paslaugas bei ginčų, susijusių su socialinėmis paslaugomis, nagrinėjimą.

► Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (Žin., 2000, Nr. 89-2741)

Šio kodekso bendrosiose nuostatose, nustatančiose bausmių sistemą ir jų skyrimo aspektus, nustatyti nepilnamečių baudžiamosios atsakomybės ypatumai, t. y. nepilnamečiui, padariusiam baudžiamąjį nusižengimą ar nusikaltimą ir atleisdamam nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, gali būti skiriamos auklėjamojo poveikio priemonės, pvz., elgesio apribojimas, kurio esmė – nepilnamečiui teismas įpareigoja atlikti visą gydymosi nuo alkoholizmo, narkomanijos, toksikomanijos ar venerinės ligos kursą. Šis įpareigojimas skiriamas tėvų ar globėjų prašymu, jeigu nepilnamečiui sutinka.

► Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. birželio 18 d. nutarimas Nr. 645 „Dėl Valstybinės psichikos sveikatos strategijos įgyvendinimo 2008–2010 metų programos patvirtinimo“ (2008, Nr. 76-3014)

Šios programos tikslas – sukurti Lietuvos Respublikoje tokią psichikos sveikatos priežiūros sistemą, kuri padėtų veiksmingai ir racionaliai, vadovaujantis šiuolaikinėmis mokslo žiniomis

ir vertybėmis, stiprinti visuomenės psichikos sveikatą, teikti visapusišką pagalbą psichikos ir elgesio sutrikimų turintiems asmenims bei jų šeimoms.

► **Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. balandžio 2 d. nutarimas Nr. 437 „Dėl Ankstyvo vaikų (moksleivių) psichiką veikiančių medžiagų vartojimo nustatymo tvarkos patvirtinimo“**
(Žin., 2007, Nr. 107-4379)

Vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymo organizavimo tvarkos aprašas reglamentuoja vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymo organizavimą pradinėse, pagrindinėse, vidurinėse, profesinėse mokyklose (toliau – mokyklos), vaikų globos įstaigose ir viešosiose vietose.

Šiame apraše nustatyta, kad mokyklos pedagoginiai darbuotojai, įtarę, kad jų mokyklą lankantis vaikas mokyklos teritorijoje vartoja narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, yra apsvaigęs nuo šių medžiagų, nedelsdami informuoja apie tai mokyklos vadovą ar jo įgaliotus asmenis, taip pat visuomenės sveikatos priežiūros specialistą, vykdamą sveikatos priežiūrą mokykloje.

Visose švietimo įstaigose turi būti įgyvendinama narkotinių, psichotropinių, kitų psichiką veikiančių medžiagų vartojimo prevencija, ankstyvoji intervencija, skirta vaikams, vartojantiems narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, teikiama pagalba vaikams, vartojantiems šias medžiagas, plėtojamas įstaigų tarpusavio bendradarbiavimas su vaiko teisių apsaugos tarnybomis, teisėsaugos, sveikatos priežiūros ir reabilitacijos įstaigomis.

Vaikų, vartojančių narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, nustatymą viešosiose vietose organizuoja ir vykdo policijos pareigūnai, vadovaudamiesi jų kompetencijai priskirtais teisės aktais.

Informacija apie vaikus, vartojančius narkotines, psichotropines, kitas psichiką veikiančias medžiagas, arba vaikus, turinčius priklausomybę nuo šių medžiagų, turi būti disponuojama tiek, kiek reikalinga vaiko teisei būti sveiku užtikrinti, tačiau nepažeidžiant vaiko teisės į privatų gyvenimą, asmens neliečiamybę, todėl ši informacija gali būti teikiama tik Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

► **Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro bei Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2001 m. spalio 4 d. įsakymas Nr. 129/518 „Dėl Asmenų, sergančių priklausomybės nuo psichoaktyviųjų medžiagų ligomis, integracijos į visuomenę koncepcijos patvirtinimo“**
(Žin., 2001, Nr. 88-3106)

Sergančiųjų priklausomybės ligomis integracijos į visuomenę svarbiausi tikslai – pašalinti asmens psichinę priklausomybę nuo alkoholio, narkotinių bei psichotropinių medžiagų, atkurti gebėjimus, padėti tapti darbingu asmeniu, integruotis į šeimą, darbo rinką, visuomenės gyvenimą.

► **Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2007 m. rugpjūčio 6 d. įsakymas Nr. V-653 „Dėl Pakaitinio gydymo skyrimo ir taikymo priklausomybei nuo opioidų gydyti ir Pakaitinių opioidinių vaistinių preparatų išrašymo, išdavimo, laikymo ir apskaitos asmens sveikatos priežiūros įstaigose tvarkos aprašų patvirtinimo“**
(Žin., 2007, Nr. 90-3587)

Šis tvarkos aprašas reglamentuoja pakaitinio gydymo metadonu ir buprenorfinu skyrimo tikslus ir pakaitinio gydymo organizavimo bei finansavimo tvarką. **Asmenims iki 18-os**

metų, vyresniems nei 15 metų, pakaitinis palaikomasis gydymas opioidiniais vaistinėmis preparatais skiriamas tik ypatingais atvejais (ŽIV, tuberkuliozė, kiti sunkūs infekciniai, psichikos ir somatiniai susirgimai, nėštumas), kai neefektyvūs kiti gydymo metodai. Šiuo atveju gydymas skiriamas, pritarus Gydytojų konsultacinei komisijai, sudarytai iš ne mažiau kaip trijų gydytojų. Ar tikslinga tęsti gydymą, ši komisija įvertina ne rečiau kaip kartą per mėnesį.

► **Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2008 m. gruodžio 31 d. įsakymas Nr. V-1288 „Dėl 2009–2012 m. priklausomybės ligų gydymo programos patvirtinimo“**
(Žin., 2009, Nr. 4-108)

Šios programos tikslas ir numatyti uždaviniai susiję būtinumu teikti priklausomybės ligų sveikatos priežiūros paslaugas vaikams ir paaugliams bei suaugusiesiems, draustiems privaloju sveikatos draudimu, bei gerinti šių paslaugų kokybę ir prieinamumą. Ankstyvas alkoholio ir narkotinių bei psichotropinių medžiagų vartojimo ir piktnaudžiavimo jais nustatymas padeda išvengti priklausomybės atsiradimo, o ankstyva diagnostika ir gydymas suteikia galimybę išvengti medicininių komplikacijų bei socialinių pasekmių. Medicininė ir socialinė reabilitacija padeda asmeniui grįžti į visuomenę ir gyventi visavertį gyvenimą.

► **Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. vasario 22 d. įsakymas Nr. V-164 „Dėl Ligų, kuriomis sergantys ne jaunesni kaip 16-os metų pacientai turi teisę į sveikatos priežiūros paslaugas, neatskleidžiant asmens tapatybės, sąrašo patvirtinimo“**
(Žin., 2010, Nr. 24-1151)

Šiuo įsakymu patvirtintas ligų, kuriomis sergantys ne jaunesni kaip 16-os metų pacientai turi teisę į sveikatos priežiūros paslaugas, neatskleidžiant asmens tapatybės, sąrašas, tarp kurių nustatytos **priklausomybės nuo alkoholio ir kitų psichiką veikiančių medžiagų sutrikimo grupės**: ūmios intoksikacijos, žalingo vartojimo, priklausomybės sindromo ir abstinencijos būklės.

► **Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2010 m. kovo 4 d. įsakymas Nr. V-178 „Dėl Sveikatos priežiūros paslaugų teikimo, kai neatskleidžiama asmens tapatybė, tvarkos aprašo patvirtinimo“**
(Žin., 2010, Nr. 30-1389)

Šis aprašas nustato sveikatos priežiūros paslaugų teikimo pacientams, kai neatskleidžiama asmens tapatybė, pagrindinius reikalavimus. Vienas iš esminių – sveikatos priežiūros paslaugos, kai neatskleidžiama asmens tapatybė, teikiamos **ne jaunesniems kaip 16 metų pacientams**, sergantiems ligomis, kurios įrašytos į ligų, kuriomis sergantys asmenys turi teisę į sveikatos priežiūros paslaugas, neatskleidžiant asmens tapatybės, sąrašą. Pacientams, turintiems teisę į sveikatos priežiūros paslaugas, neatskleidžiant asmens tapatybės, sveikatos priežiūros paslaugos teikiamos ir nutraukiamos paciento pageidavimu. Visi paciento duomenys yra koduojami šiame apraše nustatyta tvarka.

► **Lietuvos Respublikos teisingumo ministro 2004 m. balandžio 22 d. įsakymas Nr. 1R-97 „Dėl Pasikeitimo informacija su savivaldybėmis apie asmenis, paleidžiamus iš laisvės atėmimo vietų, sergančius priklausomybės, infekcinėmis ligomis, tvarkos patvirtinimo“**
(Žin., 2004, Nr. 70-2473)

Ši nustatyta pasikeitimo informacija tvarka reglamentuoja informacijos teikimo tvarką ir sąlygas savivaldybių institucijoms

ir joms pavaldžioms įstaigoms bei kitiems savivaldybių reguliavimo sričiai priklausantiems subjektams, teikiantiems sveikatos priežiūros ir/ar reabilitacijos paslaugas asmenims, sergantiems priklausomybės ar/ir infekcinėmis ligomis, siekiant užtikrinti šių asmenų sveikatos priežiūros tęstinumą, reabilitaciją ir in-

tegraciją į visuomenę. Informacija apie nuteistojo (kalinamojo) sveikatos būklę yra konfidenciali ir gali būti teikiama, tik gavus raštišką šio asmens sutikimą teikti informaciją jam žinomu tikslu konkrečiam duomenų gavėjui arba vadovaujantis Lietuvos Respublikos teisės aktų nustatyta tvarka.

Neteisėtos narkotinių ir psichotropinių medžiagų apyvartos kontrolė

Valstybės dalyvės pripažįsta kiekvieno vaiko, įtariamo pažeidus baudžiamuosius įstatymus, kaltinamo arba pripažįstamo kaltu dėl jų pažeidimo, teisę, kad su juo būtų elgiamasi, stengiantis ugdyti jo orumą ir reikšmingumą, pagarbą žmogaus teisėms ir pagrindinėms laisvėms, kad būtų atsižvelgiama į jo amžių ir jaustųsi noras padėti jam reintegruoti ir atlikti naudingą vaidmenį visuomenėje

- **Lietuvos Respublikos narkotinių ir psichotropinių medžiagų kontrolės įstatymas**
(Žin., 1998, Nr. 8-161)

Šis įstatymas nustato narkotinių ir psichotropinių medžiagų klasifikavimo pagrindus, šių medžiagų, kai jos vartojamos sveikatos priežiūros, veterinarijos bei mokslo tikslams, teisėtą apyvartą ir apyvartos kontrolę pagal tarptautinių susitarimų reikalavimus.

- **Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodeksas**
(Žin., 1985, Nr. 1-1)

Šiame kodekse nustatyti tokie administraciniai teisės pažeidimai ir jų nagrinėjimo ypatumai, tiesiogiai susiję su narkotinių ir psichotropinių medžiagų neteisėtu vartojimu ir dėl to kylančiomis pasekmėmis. Pagrindiniai straipsniai: 32 str.; 44 str.; 126-127 str.; 129 str.; 133 str.; 177-178 str.; 180 str.; 214 (1) str.

- **Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas**
(Žin., 2000, Nr. 89-2741)

Šiame kodekse numatytos tokios nusikalstamos veikos, susijusios su neteisėtu disponavimu narkotinėmis ir psichotropinėmis medžiagomis, bei numatytos bausmės už tokių veikų padarymą ir kiti baudžiamosios atsakomybės aspektai, tiesiogiai susiję su psichoaktyviųjų medžiagų vartojimu (sunkinančios aplinkybės, bausmės skyrimas, elgesio apribojimas, atleidimas nuo atsakomybės ir pan.). Pagrindiniai straipsniai: 19 str.; 60 str.; 259-261 str.; 263-264 str.; 281 str. Tačiau vaikų ir paauglių sveikatos sutrikdymo priežastimi gali būti ir tokių nenarkotinių (apkvaišinančių) medžiagų vartojimas, už kurį numatyta baudžiamoji atsakomybė (160 str.).

- **Transporto priemonės vairuojančių ir kitų asmenų neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymo taisyklės, patvirtintos LR Vyriausybės 2006 m. gegužės 12 d. nutarimu Nr. 452**
(Žin., 2006, Nr. 56-2000)

Šios taisyklės nustato transporto priemonių vairuotojų, tarp jų ir darbuotojų, vairuojančių juridinių asmenų transporto priemonės, bei kitų asmenų neblaivumo (girtumo) kontrolės ir medicininės apžiūros neblaivumui (girtumui) ar apsvaigimui nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatyti atlikimo ir atlyginimo asmens sveikatos priežiūros įstaigai už joje atliktą medicininę apžiūrą tvarką.

- **Medicininės apžiūros neblaivumui (girtumui) ar apsvaigimui nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatyti atlikimo ir Bendros asmens būklės įvertinimo metodikos, patvirtintos LR sveikatos apsaugos ministro 2006 m. birželio 20 d. įsakymu Nr. V-505**
(Žin., 2006, Nr. 71-2641)

Ši medicininės apžiūros metodika nustato transporto priemonių vairuotojų, tarp jų ir darbuotojų, vairuojančių juridinių asmenų transporto priemones, bei kitų asmenų, įtariamų neblaivumu (girtumu) ar apsvaigimu, patikrinimą asmens sveikatos priežiūros įstaigose. **Bendros asmens būklės įvertinimo metodika** – procedūra, nurodanti atliekamų veiksmų eigą, siekiant nustatyti, ar transporto priemonės vairuojantys asmenys blaivūs/neblaivūs (girti), neapsvaigę/apsvaigę.

Ši medicininė apžiūra neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nuo psichiką veikiančių medžiagų būklei nustatyti gali būti taikoma ir tokių transporto priemonių vairuotojams (nepilnamečiams), kuriems Saugaus eismo įstatymo (Žin., 2007, Nr. 128-5213) nuostatose numatyta teisinė galimybė vairuoti tokias transporto priemones, kuriems vairavimo metu yra suėję: 15 arba 16 metų (pvz.: mopedus, motociklus).

- **Kalėjimų departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2008 m. sausio 28 d. įsakymas Nr. V-20 „Dėl Laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų neblaivumo (girtumo) arba apsvaigimo nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatymo tvarkos aprašo patvirtinimo“**
(Žin., 2008, Nr. 13-460)

Laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų neblaivumo (girtumo) arba apsvaigimo nuo psichiką veikiančių medžiagų nustatymo tvarkos aprašas reglamentuoja laisvės atėmimo vietose laikomų asmenų neblaivumo (girtumo) arba apsvaigimo nustatymą ir įforminimą. Šiame apraše numatytas: neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymas laisvės atėmimo vietose; tiriamosios medžiagos paėmimas ir siuntimas į toksikologijos laboratoriją; neblaivumo (girtumo) ar apsvaigimo nustatymo apskaita ir dokumentų saugojimas.

Dr. Eglė LATAUSKIENĖ

Narkotikų kontrolės departamento prie LR Vyriausybės Teisės ir personalo skyriaus vyriausioji specialistė,
Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios proceso katedros docentė,
el. p. – egle.latauskiene@nkd.lt